

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил

Кафедра психології діяльності в особливих умовах

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

циклу обов'язкової професійної підготовки
за освітньо-професійною програмою «Екстремальна та кризова психологія»
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія

Рекомендовано кафедрою психології
діяльності в особливих умовах
на 2025-2026 навчальний рік.
Протокол від _____ 2025 №__

Силабус розроблено відповідно до Робочої програми навчальної дисципліни
«Вікова психологія»

2025 рік

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ

1. Анотація

Дисципліна «Вікова психологія» спрямована на вивчення закономірностей психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу – від народження до пізньої дорослості. У межах курсу розглядаються ключові підходи та теорії розвитку, особливості формування пізнавальної сфери, емоційно-вольової та мотиваційної сфер, розвиток особистості та соціалізації у різні вікові періоди. Особлива увага приділяється віковим кризам, чинникам індивідуальних відмінностей, а також впливу соціального середовища й освітнього процесу на психічний розвиток.

2. Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Дячкова Ольга Михайлівна, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах факультету цивільного захисту, кандидат педагогічних наук, доцент.
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет 234. Номер телефону: 097 690 56 86
E-mail	diachkova_olha@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	Психологія професійної діяльності, психологія діяльності в особливих умовах, вікова психологія, диференціальна психологія.
Професійні здібності	Навички навчання та викладання. Організація та проведення наукових досліджень.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Кандидат педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Співавтор 2 навчальних посібників та 1 колективної монографії, понад 90 наукових фахових публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях.

3. Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті інституту (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/journal/thematic-plan?id=513109>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру у другу та четверту п'ятницю кожного місяця з 14.00 до 15.00 в кабінеті № 234. У разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

4. Мета вивчення дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Вікова психологія» є

оволодіння загальними закономірностями розвитку людини на різних етапах її індивідуального життя та формування у здобувачів досвіду практичного застосування знань у повсякденному житті та в майбутній професійній діяльності.

5. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти
	очна (денна, вечірня)
Статус дисципліни	Обов'язкова професійна
Навчальний рік	2025-2026
Семестр	4-й
Обсяг дисципліни:	
в кредитах ЄКТС	4,5
загальна кількість годин	135
кількість модулів	1
Розподіл часу за навчальним планом (в годинах):	
лекції	28
практичні заняття	-
семінарські заняття	34
курсова робота	-
самостійна робота	73
індивідуальні завдання	на вибір
Форма підсумкового контролю	іспит

6. Передумови для вивчення дисципліни

Пререквізити: загальна психологія.

Постреквізити: патологічна та клінічна психологія; психологічна служба.

7. Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

— досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	Абревіатура
Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ПР 1
Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ПР 2

Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	ПР 3
Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.	ПР 16

– формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності	Абревіатура
Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ЗК 1
Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.	СК 1
Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання).	СК 3
Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.	СК 4

8. Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1. «ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»

Змістовий модуль 1. Вікова психологія як наука

Тема №1. Предмет, структура і методи вікової психології.

Література: [Баз.: 3, 4. Доп.: 2-7, 11-14].

Тема №2. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки.

Література: [Баз.: 3, 4. Доп.: 2-7, 11-14].

Змістовий модуль 2. Психічний розвиток на різних вікових етапах

Тема №3. Психологічні особливості дошкільного віку. Дошкільнята «групи ризику».

Література: [Баз.: 1, 3, 4. Доп.: 2-7, 11-14].

Тема №4. Психологічна готовність дітей до школи.

Література: [Баз.: 3, 4, 5. Доп.: 2-7, 11-14].

Тема №5. Психологічні особливості молодшого школяра. Молодші школярі «групи ризику».

Література: [Баз.: 3, 4, 5. Доп.: 2-7, 11-14].

Тема №6. Психологічні особливості підліткового віку. «Група ризику» серед підлітків.

Література: [Баз.: 1, 2, 5. Доп.: 3, 8, 9, 12].

Тема №7. Загальна характеристика ранньої юності. Юнаки та дівчата

«групи ризику».

Література: [Баз.: 2, 3, 5. Доп.: 4, 6, 10, 13].

Тема №8. Психологія зрілої людини.

Література: [Баз.: 2, 3, 4. Доп.: 4, 6, 10, 14].

Підсумкова модульна робота 1 Іспит

9. Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (очна форма: денна, вечірня)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практ. заняття	семінар. заняття	самостійна робота*	поточний контроль
МОДУЛЬ 1. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ						
Змістовий модуль 1. Вікова психологія як наука						
Тема №1. Предмет, структура і методи вікової психології	14	4	-	2	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема №2. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки	14	2	-	4	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Разом за змістовим модулем 1.	28	6	-	6	16	-
Змістовий модуль 2. Психічний розвиток на різних вікових етапах						
Тема №3. Психологічні особливості дошкільного віку. Дошкільнята «групи ризику»	18	4	-	4	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема № 4. Психологічна готовність дітей до школи	18	2	-	6	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема № 5. Психологічні особливості молодшого школяра. Молодші школярі «групи ризику»	18	4	-	4	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання, практичні завдання СПП
Тема №6. Психологічні особливості підліткового віку. «Група ризику» серед підлітків	18	4	-	4	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема №7. Загальна характеристика ранньої юності. Юнаки та дівчата «групи ризику»	18	4	-	4	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема №8. Психологія зрілої людини	15	4	-	4	7	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Разом за змістовим модулем 3.	105	22	-	32	57	-
Модульна контрольна робота	2	-	-	2	-	письмові завдання
ІСПИТ	-	-	-	-	-	-
ВСЬОГО	135	28	-	34	73	-

* Примітка: самостійна робота здійснюється за методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Вікова психологія».

10. Орієнтовна тематики індивідуальних завдань

Індивідуальні завдання можуть виконуватись здобувачами як під час семінарських занять, так і під час самостійної роботи. Формами виконання індивідуальних завдань є: написання рефератів, есе, дайджесту, аналітичного огляду, аналізу практичних та проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень та ін.

Тематика індивідуальних занять, що наведена у програмі є орієнтовною. Здобувачам надається право вільного вибору теми індивідуальної роботи, що повинна відповідати таким критеріям як: актуальність та відповідність завданням навчальної дисципліни.

Детальний опис форм, вимоги до виконання та критерії оцінювання індивідуальних завдань здобувачів викладені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах.

1. Обґрунтуйте основні етапи історії виникнення і розвитку вікової психології.
2. Охарактеризуйте основні напрями досліджень у вітчизняній віковій психології.
3. Дослідіть проблему періодизації вікового розвитку у працях психологів.
4. Поясніть вплив воєнних дій на психічний розвиток особистості на різних вікових етапах.
5. Оцініть становлення міжособистісних відносин на різних етапах онтогенезу.
6. Поясніть особливості розвитку різних видів діяльності дитини до вступу в школу.
7. Поясніть особливості розвитку пізнавальної сфери дитини до вступу в школу.
8. Поясніть особливості розвитку особистості дитини до вступу в школу.
9. Розробіть психологічний портрет сучасного школяра в умовах війни.
10. Поясніть особливості розвитку особистості на різних етапах шкільного дитинства.
11. Обґрунтуйте поняття спілкування як чиннику становлення підлітка та старшокласника.
12. Поясніть емоційне життя дитини на різних етапах шкільного дитинства.
13. Проаналізуйте учбову діяльність школярів та розвиток інших видів діяльності впродовж їх навчання в школі.
14. Обґрунтуйте проблеми психічного розвитку підлітка у сучасних умовах війни.
15. Охарактеризуйте особистісне та професійне самовизначення в

ранній юності.

16. Дослідіть віковий розвиток дорослого: фактори і закономірності подолання психологічних наслідків війни.

17. Диференціюйте основні теоретичні підходи до розуміння психічного розвитку людини впродовж дорослого життя.

18. Обґрунтуйте основні новоутворення дитячого та дорослого періоду життя: порівняльна характеристика.

19. Проаналізуйте проблему періодизації психічного розвитку дорослої людини.

20. Розкрийте характеристику, умови запобігання і розв'язання криз дорослості.

21. Визначте виховні впливи в період раннього дитинства.

22. Проаналізуйте виховання самостійності і внутрішньої свободи дитини.

23. Розкрийте психодіагностичну функцію дитячих ігор.

24. Дослідіть статеве виховання у підлітковому віці.

25. Проаналізуйте особливості морального виховання молодших школярів.

26. Методи психодіагностичної та розвивальної роботи з немовлятами.

27. Методи психодіагностичної та розвивальної роботи з дітьми раннього віку.

28. Визначте особливості поведінкових реакцій підлітків у кризових ситуаціях війни.

29. Охарактеризуйте поняття стресу і копінг-стратегій у різних вікових групах та особливості їх прояву в умовах воєнного стану.

30. Дослідіть методи психодіагностичної роботи з молодшими школярами.

31. Дослідіть особливості використання методів психодіагностичної роботи з підлітками в умовах воєнного стану.

32. Охарактеризуйте методи психодіагностичної роботи з старшокласниками.

33. Окресліть психологічні проблеми розвивального навчання.

34. Поясніть вікові особливості переживання травм війни.

35. Розкрийте поняття психотравми та її прояви у представників різних вікових груп.

36. Порівняйте особливості формування стресостійкості у дітей, підлітків та дорослих у воєнний час.

37. Поясніть роль сім'ї та соціального оточення у психологічній підтримці особистості в умовах війни.

38. Проаналізуйте механізми адаптації літніх людей до умов війни.

39. Розкрийте психологічну сутність соціально-психологічної підтримки та роль міжпоколінних зв'язків.

40. Дослідіть вплив війни на відчуття самотності та безпорадності у старшому віці.

11. Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується в таких формах: навчанні заняття за видами, виконання індивідуальних завдань, консультації, контрольні заходи, самостійна робота.

В навчальній дисципліні використовуються такі методи навчання і викладання:

- методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда, інструктаж); наочні методи навчання (ілюстрація, демонстрація, спостереження); практичні методи навчання (практична робота);
- методи навчання за характером логіки пізнання: аналітичний; синтетичний; індуктивний; дедуктивний; традиційний;
- методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності тих, хто навчається: проблемний виклад; частково-пошуковий; дослідницький;
- інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою та відео метод; навчання з використанням технічних ресурсів; інтерактивні методи; методи організації навчального процесу, що формують соціальні навички;
- науково-дослідна робота;
- самостійна робота.

12. Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: іспит, стандартизовані тести, наскрізні та командні проекти, аналітичні звіти, реферати, есе, презентація власних досліджень (тези доповідей), індивідуальні та групові завдання.

13. Критерії оцінювання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється за 100-бальною шкалою. Відповідність 100-бальної шкали оцінювання іншим шкалам оцінювання наведена в таблиці.

**Таблиця відповідності 100-бальної шкали
оцінювання іншим шкалам оцінювання**

100-бальна шкала	Шкала ЄКТС	4-бальна шкала
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно

14. Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів вищої освіти проводиться у формі: фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних завдань, проектної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі підсумкової модульної роботи та іспиту.

15. Розподіл та накопичування балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Розподіл балів, які отримують здобувачі очної форми, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: іспит

Розподіл балів											
Модуль 1											
Поточний контроль та самостійна робота								Індивід. завдання	Модульна контрольна робота	Іспит	Сума балів
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
до 3	до 6 (3+3)	до 6 (3+3)	до 9 (3+3+3)	до 6 (3+3)	до 6 (3+3)	до 6 (3+3)	до 6 (3+3)	до 10	T.T. 1-8	до 30	100
									до 12		

Примітка: за виконання творчих робіт з навчальної дисципліни здобувачу можуть нараховуватися додаткові, заохочувальні бали. Сума заохочувальних балів не має перевищувати 20. Максимально можлива сума підсумкової оцінки з дисципліни (з урахуванням додаткових заохочувальних балів) – 100 балів. Види творчих робіт та критерії щодо їх оцінювання наведені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах (розділ «Оцінювання творчих робіт»).

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми освітнього процесу:

- поточне оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять;
- оцінка (бали) за індивідуальну роботу;
- оцінка (бали) за виконання творчих робіт;
- підсумковий контроль успішності.

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському (практичному) занятті. Він передбачає оцінювання теоретичних знань та практичних умінь здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу).

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському (практичному) занятті дисципліни здійснюється в діапазоні від 0 до 3 балів:

3 балів – завдання виконане, відповідь вірна, наведено переконливу аргументацію.

2 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, допущені незначні помилки.

1 бал – завдання виконане на рівні окремих фрагментів, допущені значні помилки.

0 балів – завдання не виконане.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання. При виконанні практичних завдань оцінюється вміння правильно підібрати психодіагностичний комплекс, технології психологічної допомоги та вміння їх застосовувати на практиці.

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінки результатів навчання та передбачає перевірку засвоєння здобувачами теоретичного та практичного матеріалу дисципліни, розвитку їх творчого мислення, набутих знань, умінь та навичок і їх застосування під час вирішення практичних завдань. Здійснюється шляхом складання здобувачами *усних іспитів* за екзаменаційними білетами встановленої форми, комплект яких повинен становити 120% від кількісного складу навчальної групи.

Зміст завдань підсумкового контролю формується відповідно до програми навчальної дисципліни, відповіді на які повинні відображати вільне володіння здобувачами обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміння застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Тривалість усного іспиту для одного здобувача не повинна перевищувати 0,5 години (з врахуванням часу на підготовку та відповідь здобувача). Для уточнення рівня володіння матеріалом дисципліни екзаменатор може задавати додаткові питання.

Здобувач допускається до складання підсумкового контролю, якщо він виконав усі види обов'язкових робіт, що передбачені робочою програмою дисципліни.

У разі отримання незадовільної оцінки, перескладання іспиту з дисципліни допускається не більше двох разів.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення іспит переривається та продовжується вже після відбою.

Критерії оцінювання знань здобувачів на підсумковому контролі у формі іспиту (оцінюється від 0 до 30 балів):

30 балів – здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкрив зміст поставлених завдань;

29-20 бали – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрив зміст поставлених завдань. При наданні відповіді на деякі питання не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є несуттєві неточності та незначні помилки;

19-10 балів – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки;

9-1 балів – здобувач частково володіє навчальним матеріалом, відповіді загальні, допущено при цьому суттєві помилки;

0 балів – здобувач не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту поставлених завдань.

У разі не згоди із результатом підсумкового контролю або порушенням процедури його проведення здобувач має право на їхнє оскарження. Порядок такого оскарження викладений у Положенні про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України.

Оцінювання самотійної роботи. Результати самотійної роботи спеціально не оцінюються, але виявляються під час діагностики знань з навчальної дисципліни. Навчальний матеріал дисципліни, засвоєний у процесі самотійної роботи, виноситься на підсумковий контроль, передбачений робочим навчальним планом, разом з іншим навчальним матеріалом дисципліни і оцінюється за критеріями відповідного підсумкового контролю.

Оцінювання індивідуальних завдань здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самотійну роботу і не входять до тем аудиторних занять, навчальних практик/практичних занять, контролюється під час модульного та підсумкового контролів. Оцінювання індивідуальних завдань здобувачів: очної форми навчання здійснюється в діапазоні від 0 до 10 балів, і залежать від форми виконання індивідуального завдання, наприклад:

Реферат, доповідь: 3 бали – у роботі здобувачі правильно виокремили основні положення з різних джерел, логічно та структурно об'єднали їх, коротко проаналізували та зробили ґрунтовні узагальнюючі висновки. Дотримано усі вимоги щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що включає вітчизняні та іноземні літературні джерела;

2 бали – у роботі здобувачі в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерел, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Дотримано більшість вимог щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що складається лише з вітчизняних літературних джерел;

1 бал – у роботі здобувачі фрагментарно виокремили основні положення кожного з джерел, не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Не дотримано вимог щодо структурної побудови роботи. Список використаної літератури оформлений не вірно або відсутній;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недобросовісності.

Підготовка огляду певної наукової проблеми/аналізу ситуації:

5 балів – робота виконана у повному обсязі із чітким дотриманням визначеної структури. Робота містить ґрунтовний аналіз, висновки та

рекомендації з порушеної проблеми;

4 бали – робота виконана у повному обсязі із дотриманням визначеної структури за виключенням деяких елементів. Робота містить аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

3 бали – робота виконана частково із дотриманням визначеної структури, що містить більшість необхідних елементів. Робота містить поверхневий аналіз, висновки та окремі рекомендації з порушеної проблеми;

2 бали – робота виконана частково. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, окремі висновки. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, висновки зроблені не вірно. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Есе: 3 бали – здобувач створює оригінальний за думкою та оформленням письмовий твір відповідно до навчальної ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; вправно формулює тезу; аналізує різні погляди на той самий предмет, наводить доречні аргументи, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних психологічних проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів;

2 бали – здобувач самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст; формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; наводить доречні аргументи; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за двома показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації;

1 бал – побудований текст характеризується фрагментарністю; сформульована теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладів немає або вони не є доречними;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Групова презентація: 3 бали – усі ідеї подані таким чином, що демонструють глибокі знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації чітко визначена і добре розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, організована. Дотримані прийняті норми культури презентації, автори творчо підійшли до її оформлення. Робота не переобтяжена текстом. Наявні гіперпосилання працюють коректно. Усі учасники групи беруть активну участь у висвітленні презентації;

2 бали – більша частина ідей подані таким чином, що демонструють значні знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації доволі чітко визначена і задовільно розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, у достатній мірі організована.

Дотримані прийняті норми культури презентації. Робота дещо переобтяжена текстом, що ускладнює її сприйняття. Наявні гіперпосилання працюють. Переважна більшість учасників групи беруть участь у висвітленні презентації;

1 бал – більшість ідей у презентації виражені нечітко. Тема визначена нечітко і розроблена з помилками. Презентація має порушену структуру або взагалі її не має. Зустрічається багато порушень прийнятих норм культури проведення презентації. Окремі учасники групи або лише один з них може пояснити викладені ідеї;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної не доброчесності;

Проектна діяльність: 5 балів – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. Наявний творчий підхід до вирішення проблеми. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Обґрунтовано використано доцільні методи. Містяться відповідні висновки з якісними і кількісними даними. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач вільно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання;

4 бали – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з незначними помилками;

3 бали – робота виконана. У роботі визначено об'єкт та предмет дослідження, що потребують уточнення. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить ілюстраційний матеріал, дещо перевантажений текстом, доповідач переважно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з помилками.

2 бали – робота виконана частково. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження. Використані методи переважно вжито доцільно. Містяться часткові висновки. Презентація проекту перевантажена текстом, доповідач слабо орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з грубими помилками;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження або вони відсутні. Використані методи недоцільні. Містяться часткові висновки. Презентація проекту відсутня, доповідач не орієнтується у поданому матеріалі;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної не доброчесності.

16. Перелік завдань для підготовки до іспиту

1. Дати характеристику віковій психології як науці, визначити її предмет

та структуру.

2. Визначити особливості застосування загальнонаукових методів дослідження у віковій психології.

3. Розкрити зміст поняття про вік та дати характеристику віковій періодизації психічного розвитку.

4. Розкрити зміст поняття про сензитивні періоди психічного розвитку особистості. Визначити вікові та індивідуальні особливості розвитку психіки.

5. Проаналізувати біогенетичні теорії вікової психології. Охарактеризувати теорію розвитку вищих психічних функцій Л. Виготського.

6. Проаналізувати персонологічні теорії вікової психології. Охарактеризувати епігенетичну концепцію розвитку особистості Е. Еріксона.

7. Розкрити зміст поняття про філо- та онтогенез, розвиток і формування.

8. Розкрити особливості психіки як динамічної системи та визначити стадії розвитку психіки.

9. Проаналізувати закономірності психічного розвитку людини.

10. Розкрити зміст рушійних сил розвитку психіки.

11. Проаналізувати вікові кризи психічного розвитку людини та їх причини.

12. Дати характеристику особливостям психічного розвитку новонародженого та немовляти.

13. Розкрити зміст кризи першого року життя та визначити особливості її протікання.

14. Проаналізувати розвиток мовлення в немовлячому віці.

15. Проаналізувати особливості психічного розвитку на етапі раннього дитинства.

16. Розкрити зміст кризи трьох років, визначити особливості її протікання.

17. Проаналізувати особливості психічного розвитку на етапі дошкільного дитинства.

18. Розкрити зміст кризи семи років та визначити особливості її протікання.

19. Розкрити взаємозв'язок психічного і фізичного розвитку немовляти.

20. Розкрити зміст поняття про розвиваюче навчання.

21. Визначити умови своєчасного і повноцінного розвитку дитини (за Б. Нікітіним).

22. Дати характеристику особливостям роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

23. Визначити та проаналізувати показники психічної незрілості дітей старшого дошкільного віку.

24. Охарактеризувати критерії оцінки можливого відхилення в поведінці дитини.

25. Проаналізувати порушення поведінки: агресивність, пасивність, запальність, гіперактивність.

26. Розкрити зміст поняття психологічної готовності до школи.

27. Визначити аспекти шкільної зрілості.

28. Визначити особливості діагностування психологічної готовності до школи в умовах війни.

29. Дати характеристику розвитку мовлення дитини в дошкільному дитинстві.

30. Охарактеризувати соціальну ситуацію розвитку молодшого школяра.

31. Проаналізувати особливості психічного розвитку молодшого школяра.

32. Розкрити зміст і структуру учбової діяльності у молодшому шкільному віці.

33. Розкрити особливості роботи по розвитку психічних процесів молодшого школяра.

34. Дати характеристику синдрому дефіциту уваги та визначити основні ознаки СДУ.

35. Розкрити особливості роботи з гіперактивними дітьми молодшого шкільного віку.

36. Розкрити особливості пізнавальної сфери ліворуких дітей.

37. Розкрити особливості емоційних порушень в молодшому шкільному віці. Визначити та проаналізувати типи неправильного виховання.

38. Проаналізувати психологічні особливості підліткового віку.

39. Розкрити зміст кризи підліткового віку та визначити шляхи її протікання.

40. Проаналізувати особливості навчання в середніх класах.

41. Проаналізувати психологічні особливості впливу війни на психічний розвиток сучасного підлітка.

42. Розкрити зміст проблеми «пубертатного стрибка» у підлітковому віці.

43. Проаналізувати розвиток самооцінки підлітка. Розкрити зміст поняття про конфліктну самооцінку.

44. Проаналізувати особливості «групи ризику» серед підлітків.

45. Дати характеристику періоду ранньої юності. Розкрити зміст поняття ідентичності та визначити етапи її розвитку.

46. Проаналізувати особливості спілкування в юнацькому віці.

47. Дати характеристику професійному самовизначенню юнаків та дівчат.

48. Дати характеристику особливостям аддиктивної та асоціальної поведінки у юнацькому віці.

49. Визначити закономірності формування основних психічних новоутворень юнацького віку: самовизначення, індивідуальний план роботи інтелекту.

50. Проаналізувати становлення професійного циклу в ранній дорослості.

51. Охарактеризувати фізичні зміни та функціонування інтелекту в ранньому дорослому віці.

52. Проаналізувати особливості професійної ідентичності особистості та її формування в юнацькому віці.

53. Розкрити особливості встановлення близьких взаємин в ранньому дорослому віці.

54. Проаналізувати розгортання батьківських функцій в ранній дорослості.

55. Розкрити зміст та проаналізувати механізми самореалізації в середньому дорослому віці.

56. Розкрити зміст кризи середини життя, визначити особливості її перебігу.

57. Проаналізувати особистісні зміни в середньому дорослому віці.

58. Віковий розвиток дорослого: фактори і закономірності подолання психологічних наслідків війни.

59. Охарактеризувати функціонування особистості людини пізнього дорослого віку.

60. Охарактеризувати вікові особливості переживання травм війни.

17. Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних завдань, попередня підготовка до семінарських та практичних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.

2. Беззастережне дотримання під час занять правил безпеки, вимог охорони праці, санітарно-гігієнічних норм та протиепідемічних заходів.

3. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі освіти, які запізнилися на заняття, до заняття не допускаються).

4. Здобувачі освіти мають право на визнання результатів навчання з дисципліни, набутих у неформальній та/або інформальній освіті.

5. Здобувачі освіти мають право на оскарження результатів підсумкового контролю з дисципліни або процедури його проведення.

6. Здобувачі освіти мають право на самостійний вибір форм і проблематики індивідуальних завдань.

7. При виконанні індивідуальної роботи здобувачі освіти зобов'язані дотримуватись політики академічної доброчесності. У разі виявлення фактів порушення політики здобувачі несуть персональну відповідальність згідно із законодавством України та нормативними документа НУЦЗ України.

17. Рекомендовані джерела інформації

Нормативні документи

1. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 565 (зі змінами).

2. Освітньо-професійна програма «Екстремальна та кризова психологія» підготовки здобувача на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Черкаси: НУЦЗ України.

Базова література

1. Александров Ю. В. Психологія розвитку : навч. посіб. / Александров Ю. В. ; [відп. ред. Л. О. Шевченко] ; М-во освіти і науки України, Харк. нац. ун-т внутріш. справ. Харків : Панов А. М., 2015. 335 с.
2. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
3. Вікова психологія : конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190с.
4. Вікова психологія: Навч. посіб. / Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Київ: Центр учбової літератури, 2023. 376с.
5. Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості. Навч. посіб. Київ: Алерта, 2024. 152 с.
6. Спіркіна О. О., Фомич М. В., Кришталь М. А. Вікова психологія та геронтопсихологія: курс лекцій. Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2019. 342 с.
7. Ушакова І. М. Вікова психологія: курс лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2016. 123 с.
8. Berk Laura E. Development Through The Lifespan (Seventh Edition). SAGE Publications, Inc. 2022. 864 p.
9. Birren I., James E. The Psychology of Aging. UK: Prentice Hall. 2011. 552 p.
10. Slater A., Bremner G. An Introduction to Developmental Psychology, 2nd Edition. BPS Blackwell. 2011. 800 p.

Допоміжна література

1. Визначення психологічної готовності дітей до шкільного навчання. Інструктивно-методичні матеріали до лабораторних занять з психодіагностики /Укладачі: Загурська І.С., Майстренко Т.М. Житомир, 2011р. 28 с.
2. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. Посібник Київ : Центр учб.літ., 2018. 111 с.
3. Заброцький М. М. Вікова психологія: Навч. посібник: МАУП, 2010. 104 с.
4. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.М. Дзюба, О.Г. Коваленко; за ред. проф. В. Ф. Моргуна. Полтава, 2013. С. 34-103.
5. Долинська Л. В. Геронтопсихологія: Практикум. Хрестоматія / Л.В. Долинська, Л. М. Співак. К.: Каравела, 2012. 240 с.
6. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
7. Павелків Р. В. Вікова психологія. К.: Кондор, 2015. 469 с.

8. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія. Суми, 2007. 330 с.
9. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія : навч. посібник. Київ: Центр учб. літ., 2018. 375с.
10. Чередниченко Т.В., Рябоконь В.В. Кризова ситуація як джерело розвитку особистості. *Вісник національного університету оборони України*. Київ, 2021. №1 (59). С. 151-158.
11. Bromley D.B. The psychology of human ageing. L., 2014. 452 p.
12. Carlson, S. M. (2005). Developmentally sensitive measures of executive function in preschool children. *Developmental Neuro- psychology*, 28, P. 595 – 616.
13. Malti, T., Dys, S., Colasante, T. & Peplak, J. (2018). Emotions and morality: New developmental perspectives. In C. Helwig & M. Harris (Eds.), *Current issues in developmental psychology: New perspectives on moral development*. London: Psychology Press. P. 55–72).
14. Wilke J. Die Bedeutung der Selbstregulation für die Moral von Kindern. Zusammenhänge zwischen exekutiven Funktionen, Emotionsregulation, Temperament und Moral. *Freier Beitrag* . 2024. P. 1-10.

Інформаційні ресурси

1. Возніцина К., Сіренко Т., Грудій М. Модель центру відновлення психічного здоров'я для постраждалих від війни: посібник. Київ. 2023. 172 с. URL: <https://surl.lu/hkukca>
2. Ляковська І.Л. Психологічні особливості типів пере- живання кризи середнього віку [Електронний ресурс] / І.Л. Ляковська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки : [збірник наукових праць] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К. : Вид- во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. - Вип. 41 (65). С. 120-129. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.
3. Тертична Н.А. Вікова психологія: навч. посібник. К.: Книга-плюс, 2022. 352 с. URL: <https://surl.li/ebquyd>

Розробники:

доцент кафедри психології

діяльності в особливих умовах

кандидат педагогічних наук, доцент

Ольга ДЯЧКОВА